

nogle få slægter. Han sætter også begivenhederne på Gotland ind i et større teoretisk perspektiv, iflg. hvilket Christian 4. skulle søge at gøre Gotland til en råvareproducerende del af det danske riges periferi, medens centrum omkring Øresund skulle styrkes ved forarbejdning og eksport af de importerede råvarer.

Der er givetvis meget rigtigt i disse betragtninger, men man kan nok savne en mere udførlig kildekritisk vurdering af de centrale kilder. Han undlader således mærkeligt nok at tage konkret stilling til karakteren af bondeklagerne. I visse tilfælde godtager han klagerens indhold og bruger dem som dokumentation for sine egne synspunkter, men i andre situationer forudsætter forfatteren, at klagerne må være blevet til eller måske direkte forfalsket af dommer-gruppen. Det passer heller ikke helt godt ind i centrum-periferi teorien, at kompagniet søger at lave savmøller på øen.

Carl Johann Gardell har unægtelig fremdraget et meget spændende materiale, men det må være muligt ved yderligere kildestudier både i Visby og København at komme til en mere nuanceret forståelse af begivenhederne på Gotland i disse dramatiske år.

Karl-Erik Frandsen

OTTO NORN: To grænseslotte. Frederik I's Gottorp og Christian IV's Koldinghus.

Skrifter udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 62. Aabenraa, 1986. 158 s. 105 kr.

Karakteristisk for megen moderne dansk historieskrivning er tilbøjeligheden til at negligere kunsthistoriens resultater. Det er selvfølgelig et definitionsspørgsmål, hvad faget omfatter, og megen traditionel æstetiserende kunsthistorie er heller ikke særlig relevant for en historiker, men i ikke så få tilfælde har ignoreringen af kunsthistorien medført, at historikerne har afskåret sig fra indsigter af væsentlig betydning for problemstillinger, som vi i snævrere forstand opfatter som specifikt historiske. Eksempelvis påviste Hugo Johannsen i 1974, (Hugo Johansen: Regna Firmat Pietas. Eine Deutung der Baudekoration der Schlosskirche Christian IV. zu Frederiksborg. Hafnia. Copenhagen Papers in the History of Art 1974, s. 67-140), at der i udsmykningen af Frederiksborg Slotskirke er nedlagt et ganske bestemt syn på kongemagten og dens opgaver, men hans meget velunderbyggede tolkning af dette billedlige kongespejl har kun i ringe grad influeret debatten om den danske kongemagts karakter før 1660, selv om det synes oplagt at modstille slotskirkens monarkistiske program med det konstitutionelle program, som Arild Huitfeldt omtrent samtidig nedfældede i sin Danmarkshistorie.

Sagen er nemlig, at næppe i nogen anden periode end renæssancen og den tidlige barok var man så bevidst om kunstens politiske anvendelighed. Over hele Europa blev malere, billedhuggere, arkitekter, kobberstikkere, musikere og digtere spændt for den fyrstelige propagandas vogn. I sin bog om Frederik I's Gottorp og Christian IV's Koldinghus demonstrerer Otto Norn, hvorledes også disse to bygningsværker var udtryk for fyrstemagtens ambitioner og selvforståelse. Med hensyn til Koldinghus uddyber og nuancerer Norn den viden, vi har om Christian IV's brug af arkitektur som politisk udtryksmiddel, men det er i højere grad Koldinghus end Christian IV, vi får ny viden om. Undersøgelsen af Gottorp

giver derimod væsentlig ny indsigt i Frederik I's opfattelse af kongemagtens opgaver.

Det nuværende Gottorp, der i hovedtrækkene fremstår i den form, slottet fik ved hertug Frederik IV's ombygning o. 1700, indkapsler det anlæg, som var de danske kongers hovedresidens fra 1523 til 1544. Ved ombygningen fjernedes størstedelen af den dekoration, der prydede murene ud mod slotspladsen. Oprindeligt omfattede dekorationen bl.a. en Passion, dvs. fremstilling af Christi Lidelsehistorie, samt en dydeserie, der udtrykte de egenskaber en kristen konge måtte være i besiddelse af. Norn tolker uden tvivl med rette udsmykningen som en visualisering af et fyrsteideal, der ligger meget tæt op ad Luthers og derfor må ses som udtryk for kongens nationalkirkelige bestræbelser. Adskillige nordeuropæiske slotte fra renæssancen og den tidlige barok er udsmykket med lignende visualiseringer af det kristne kongedømme, bl.a. Frederiksborg, men Gottorp viser sig også i europæisk sammenhæng at være et af de tidligste eksempler herpå, hvorved Frederik I's residens i højere grad end hidtil antaget bliver et arkitekturmonument af europæisk betydning.

Norn afrunder sin Gottorp-undersøgelse med at indkredse kunstneriske forudsætninger, hvilket munder ud i en indgående beskrivelse af den kunstneriske virksomhed i Danmark under Frederik I og Christian III, der må blive retningsgivende for al fremtidig beskæftigelse med emnet og som i hvert fald er et nødvendigt og kærkomment korrektiv til den tyndbenede fremstilling i Politikens Kunsthistorie. Ikke mindre væsentlig er Norns sammenligning mellem Gottorp og Koldingshus, der giver anledning til en særdeles relevant redegørelse for fyrsteboligens udvikling i 1500-tallet.

Det turde være fremgået, at anmelderen er meget glad for bogen. Men hvor man dog savner et noteapparat, ikke mindst fordi bogen i vid udstrækning bygger på kilder og litteratur, der nok kun er de færreste bekendt. At forfatteren har været opmærksom på problemet fremgår af den annoterede litteraturliste bag i bogen. Det er velbekendt, at de kommercielle forlag ikke bryder sig om henvisninger, men derfor behøver det ellers så højt fortjente Historisk Samfund for Sønderjylland da ikke at lade sine læsere i stikken.

Steffen Heiberg

Niels Hemmingsen: *Libellus de conjugio, repudio et divortio* (Vejledning i ægteskabssager 1572), oversat fra latin af RICHARD MOTT, Kbh. Forlaget Øresund, 1987. 167 s.

Mott undrer sig over, at »Libellus« (Den lille bog om ægteskab, hævet forlovelse og skilsmisse) aldrig er blevet oversat til dansk. Det har ikke været nødvendigt. Bogen er skrevet for og tilegnet de præster, der i hvert stift jævnligt mødtes for at tage stilling til de ægteskabssager, som efter Reformationen blev behandlet ved særlige gejstlige retter, de senere såkaldte tamperretter. Disse præster kunne selvfølgelig deres latin og behøvede ingen oversættelse. Samtidig eller rettere kort tid før den latinske udgave om ægteskabssager, havde Hemmingsen skrevet en bog »Om ecteskap«, på dansk, som henvendte sig til lægmand, men naturligvis gennemsyret af de samme holdninger og synspunkter på alt, hvad der hører den